

Brenta koju vodi Felice Maniero, koji je čak uživao zaštitu samoga hrvatskoga državnog vrha.

Knjiga je izuzetno zanimljiva zbog svoje tematike koja je slabo poznata. U knjizi uopće nema fusnota, za svoje tvrdnje autor najčešće rabi samo jedan izvor, dok se među izvorima uopće ne spominje arhivska građa. Tekst je slabo sistematiziran, u jednom se poglavlju izmjenjuje povijest više organizacija, autor često skače s teme na temu pa se zatim u sljedećem poglavlju opet vraća na izloženo u prethodnima. Svi su podaci nabacani, nema nikakve dublje analize, a izlaganje ponekad čak graniči s teorijom zavjere, zapravo više sliči dobrom kriminalističkom romanu nego ozbiljnom povijesno-istraživačkom radu. Unatoč svim nedostacima, knjiga ukazuje na mnoge manje poznate dijelove tršćanske, pa tako i istarske povijesti te možemo očekivati u budućnosti da će pobuditi interes nekoga povjesničara koji će se zatim posvetiti temeljitom istraživanju i analizi tematike koju je Silvio Maranzana tek zagrebao po površini.

Bojan Horvat

Zapisnici Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, 1955-1959., Svezak 4, priredila Branislava Vojnović, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010., 365 str.

Hrvatski državni arhiv (HDA) i tadašnji ravnatelj Josip Kolanović pokrenuli su 2002. godine projekt objavljivanja partijskoga gradiva, odnosno zapisnika Politbiroa Centralnoga komiteta Komunističke partije Hrvatske i zapisnika Izvršnoga komiteta Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske. Kao rezultat toga projekta objavljena su četiri sveska zapisnika koje je priredila Branislava Vojnović (Odsjek za gradivo političkih stranaka i udruga, HDA). Riječ je o građi koja je dio fonda Komunističke partije, odnosno Saveza komunista Hrvatske, a nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu pod nazivom Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (fond 1220, CK SKH). Prema arhivskim podacima gradivo se sastoji od preko 13.000 kutija građe koja još uvijek nije u potpunosti sredena što istraživačima otežava snalaženje u dokumentaciji, a osobito onima koji se bave proučavanjem hrvatske povijesti od 1945. do 1990. godine. Preduvjet za istraživanje toga

razdoblja je poznavanje značenja i uloge KPH/SKH-a u državi i društvu. Objavljivanje i dostupnost ovih dokumenata brojnim istraživačima omogućuje bolji uvid u djelovanje Partije i područje njezina utjecaja.

Prva dva sveska objavljena su 2005. i 2006. godine pod naslovom *Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945.-1952.* i obuhvaćaju razdoblje potkraj i nakon završetka Drugoga svjetskog rata, iz kojeg je KP izišao kao najmoćnija politička skupina. U zapisnicima je riječ o uspostavi vlasti i provođenju izbora, o obračunu s političkim neistomišljenicima te o sazivu Ustavotvorne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije (DFJ) i donošenju Ustava. Između ostaloga na sastancima Politbiroa raspravljalo se o međunarodnom priznanju i problemu granica sa susjedima. U prvom je svesku objavljeno 117 zapisnika sa sjednica Politbiroa CK KPH za razdoblje od 12. siječnja 1945. do 25. prosinca 1948. godine. U drugoj knjizi, 118 zapisnika Politbiroa nastalo je od 6. siječnja 1949. do 18. listopada 1952., odnosno u vrijeme sukoba Jugoslavije sa Sovjetskim Savezom i osjetljivih odnosa sa Zapadom.

Treći i četvrti svezak objavljeni su 2008. i 2010. godine pod naslovom *Zapisnici Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske 1952. - 1954.* i *Zapisnici Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske 1955. - 1959.* Razlike u nazivu prva dva i druga dva sveska nastale su zbog toga što su treći i četvrti svezak nastali nakon VI. kongresa KPJ-a na kojem je usvojen statut prema kojem je KPJ promijenio ime u Savez komunista Jugoslavije (SKJ), a Politbiro u Izvršni komitet. U ove dvije knjige objavljena su 64 zapisnika sa sjednica Izvršnoga komiteta, a riječ je o raznim temama, među kojima su svoje mjesto našle i one o međunarodnim odnosima Jugoslavije, odnosno o procesu normalizacije i jačanja jugoslavenske pozicije u svijetu.

Četvrti svezak zapisnika IK CK SKH-a obuhvaća razdoblje od 8. siječnja 1955. do 4. ožujka 1959., odnosno vrijeme između Trećega (26. – 28. svibnja 1954.) i Četvrtoga kongresa SKH-a (7. – 10. svibnja 1959.). Zapisnici sjednica razvrstani su po godinama, a na početku sveska je sadržaj s rednim brojem zapisnika, nadnevkom, dnevnim redom sjednice i priložima. U svezak su također dodani popis kratica, kazalo osoba i zemljopisnih imena. Priređivačica je objavila i popratni materijal, odnosno priloge sjednica kada su njihov sastavni dio. Prilozi koji su spomenuti u zapisnicima, a nisu objavljeni jer se nalaze u drugim fondovima CK SKH-a, navedeni su u bilješkama.

U pripremi zapisnika za objavljivanje arhivisti su se pridržavali uobičajenih načela objavljivanja arhivskoga gradiva.

Priredivačica, kao i u prethodna tri sveska, u predgovoru uvodi čitatelje u povijesni kontekst. Četverogodišnje razdoblje iz kojega su sačuvana 34 zapisnika sjednica IK-a karakterizira u vanjskopolićkom pogledu samostalna opredijeljenost Jugoslavije i temelji smjera miroljubive i nesvrstane politike. Godine 1954. započela je normalizacija odnosa sa Sovjetskim Savezom, a godinu dana poslije, susretom Tita i Hruščova u Beogradu, potpisana je Beogradska deklaracija o odnosima dviju zemalja koji se zasnivaju na principu poštovanja suverenosti, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti u međusobnim odnosima, kao i u odnosima s drugim državama. Drugi dokument, o razlićitosti puteva u izgradnji socijalizma, potpisan je 1956. godine u Moskvi, a poznat je pod nazivom Moskovska deklaracija. Mađarska antisovjetska revolucija pokazala je da proces destaljinizacije nije bio ni blizu kraja te su se ponovno pogoršali odnosi između SSSR-a i Jugoslavije. Godine 1956. Velika Britanija, Francuska i Izrael napali su Egipat zbog nacionalizacije Sueskoga kanala. Odnosi Jugoslavije i zapadnih zemalja ostali su slični onima kakvi su se izgradili od 1948. do 1955. godine. Jugoslaviju su podjednako uvažavali i demokratski višestranaćki Zapad i komunistićki Istok. Međublokovska pozicija Jugoslavije dovela je do razvijanja široke aktivnosti na međunarodnom planu, a kao rezultat toga sredinom pedesetih došlo je do ekonomskoga, politićkoga i kulturnoga povezivanja sa zemljama Trećega svijeta. Tito, Nehru i Naser susreli su se na Brijunima 1956. i potpisali Brijunsku deklaraciju, a 1961. u Beogradu su održali Prvu konferenciju nesvrstanih zemalja. Tendencije za izbijanje na međunarodnu scenu i otvaranje prema inozemstvu Jugoslavija je potvrdila izdavanjem putovnica studentima, radnicima, sportašima, a granice su se otvorile i za strance.

Na unutarnjem planu za razdoblje nastanka zapisnika IK-a karakteristićno je osmišljavanje i uvođenje komunalnoga uređenja. Prema zamislima, komuna je trebala biti više društveni, a manje državni subjekt. Karakteristićna su nastojanja da se komuna kao državno-politićki sustav u praksi ostvari kao društveno-ekonomska zajednica samoupravljanja ljudi na određenom teritoriju. Uvođenju takvoga sustava prethodile su politićke i pravne pripreme. Rijeć je o saveznim i republićkim zakonima o narodnim odborima iz 1952. i Ustavnom zakonu iz 1953. godine. Politićku su podlogu

činili zaključci Šestoga kongresa SKJ-a i Četvrtoga kongresa Socijalističkoga saveza radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ). Krajem 1954. započele su organizacijske pripreme za uvođenje komuna, a takav sustav zahtijevao je drugačiju administrativno-teritorijalnu podjelu. Zbog toga su općine bile teritorijalno uvećane na račun kotareva, a to je regulirano Općim zakonom o uređenju općina i kotareva i Zakonom o provođenju novog uređenja općina i kotareva.

Na sjednicama Izvršnoga komiteta Centralnoga komiteta SKH-a raspravljalo se i o teritorijalnom ustroju Istre te o prilagođavanju ustroja partijskih organizacija. Prema zapisniku sa sjednice održane 8. siječnja 1955., sukladno Zakonu o provođenju novog uređenja općina i kotareva bio je predložen plan spajanja nekih kotarskih komiteta, a na osnovi toga u Kotarski komitet Pula trebali su ući grad Pula, kotarevi Pula, Labin, Pazin, Buzet, Poreč i Buje. U istom se zapisniku nalazi prilog o formiranju Kotarskog komiteta za Istru u kojem je iskazana potreba za zajedničkim rješavanjem problema koji se reflektiraju na sve kotareve u Istri. Pula, Labin i Rovinj bili su razvijeni industrijski centri koji su privlačili radnu snagu s čitavoga teritorija Istre, a također su predstavljali jedina tržišta za plasiranje poljoprivrednih proizvoda. Ribarstvo i turizam kao potencijalno dobri izvori i značajne privredne grane bili su slabo razvijeni, kako ističu u prilogu, “zahvaljujući upravo dosadašnjoj podjeli”. Kada je riječ o zdravstvu, prosvjeti i kulturi Pula je predstavljala jedini centar, a slična situacija bila je i sa sudstvom. Ovi su problemi smatrani zajedničkim za cijelu Istru te su u formiranju Kotarskoga komiteta za Istru vidjeli lakše rješavanje poteškoća zajedničkim naporima. Osim administrativno-teritorijalnih podjela i spajanja, u zapisnicima se javila i druga problematika. Naime, u zapisniku sa sjednice IK CK SKH-a održane 27. travnja 1956. zabilježeni su problemi koje je utvrdila Financijska inspekcija prilikom kontrole u blagajnama Komiteta i SSRN-a u Puli, a utvrđen je nedostatak od 3 218 303 dinara. Na sjednici su bili prisutni i djelatnici iz Pule koji su utvrdili “da u Komitetu u pogledu materijalno-financijskog poslovanja vlada ozbiljni kaos”. Također je utvrđeno da su članovi Komiteta uzimali novac iz blagajne za vlastite potrebe poput kupovine živežnih namirnica ili pak za putne troškove. Jedan od prisutnih članova Komiteta izjavio je da je okrivljena bila na dobrom glasu kad je on ušao u Komitet, međutim, također izjavljuje da je ona rukovala “divljom blagajnom”. Na kraju je donesen zaključak da će okrivljena odgo-

varati na sudu, a komisija će utvrditi moralno-političku odgovornost ostalih “drugova” koji su bili upleteni. Među tematski raznolikim sjednicama svakako je jedna od zanimljivijih bila ona koja se održala 8. rujna 1955. na kojoj se, između ostaloga, raspravljalo o “negativnom djelovanju i političkim stavovima Ljube Drndića u izbornoj kampanji 1953. godine”. Problem se pojavio kada je Ljubo Drndić postavio zahtjev za svoju kandidaturu, iako su u tom trenutku bili prihvaćeni kandidati Josip Šestan i Božo Kalčić, a u prilogu stoji da je njegovu kandidaturu podržavao Dušan Diminić. Na temelju izvještaja o političkom djelovanju Diminića i Drndića X. plenum CK SKH-a jednoglasno je osudio njihove političke stavove te ih je optužio da su u sukobu s “osnovnom linijom SK”, a Drndiću je na teret stavljeno da se tijekom izborne kampanje 1953. “ispoljila nezdrava ambicija, karijerizam, prepotentnost u odnosu na kadrove u Istri”. Na sjednici IK CK SKH-a održanoj 8. siječnja 1957. raspravljalo se o organizacijskim pitanjima SKH-a, ali također o opadanju broja žena u Savezu komunista, kao o jednom od problema. Prema podacima iz zapisnika, broj žena u SK-u 1957. godine iznosio je 28 474, odnosno 22 posto od ukupnoga broja. Kao problem postavilo se pitanje opadanja broja žena u SK-u posebno u kotarevima, a kao pozitivan primjer gdje je zabilježen porast istaknuli su kotareve Karlovac i Pulu.

Objavljivanje ovih zapisnika od velike je važnosti kako istraživačima tako i široj javnosti u rasvjetljivanju prošlosti nakon 1945. godine. Poznavanje djelovanja i uloge KPH/SKH-a u državi i društvu iznimno je važno za proučavanje povijesti između Drugoga svjetskog rata i Domovinskoga rata. Ovi su zapisnici prikaz faza kroz koje je prolazilo hrvatsko društvo u sastavu Jugoslavije te odraz vanjskopolitičkih događaja na prilike u državi. Osim za proučavanje jugoslavenske i hrvatske prošlosti, ovi su dokumenti važan izvor za povijest Istre, posebno u istraživanju načina kako je funkcionirala partijska uprava na terenu. Kao dopuna za nekad ne posve jasne zapisnike mogla bi poslužiti dokumentacija iz Državnoga arhiva u Pazinu u kojem se nalazi gradivo područnih komiteta, a u spoju s objavljenim zapisnicima predstavljala bi iscrpan izvor za povijest Istre u socijalističkom razdoblju.

Igor Stanić